

Naturovervågning ved Skenkelsø Sø:

Ynglende fugle 2019

Egedal kommune

08-10-2019

Naturovervågning ved Skenkelsø Sø:

Ynglende fugle 2019

Egedal kommune

08-10-2019

Kunder	Egedal Kommune Center for Teknik og Miljø Dronning Dagmars Vej 200 3650 Ølstykke
	Att. Rikke Storm-Ringström
Rådgiver	Orbicon A/S Linnés Allé 2 2630 Taastrup
Projektnumre	367190009-02
Dokument ID	Ynglende fugle ved Skenkelsø Sø Fjord 2019
Udarbejdet af	Erik Mandrup Jacobsen
Projektleder	Erik Mandrup Jacobsen
Kvalitetssikret af	Rie B. E. Jensen
Godkendt af	Søren Hinge-Christensen
Version	02
Udgivet	08-oktober-2019

Indholdsfortegnelse

1.	Indledning	4
2.	Metode	7
3.	Resultater	8
4.	Konklusion	13
5.	Referencer	16

1. Indledning

Skenkelsø Sø ligger i Nordsjælland i Egedal og Frederikssund kommuner umiddelbart vest for Ølstykke (Figur 2).

Der har ligget en sø på stedet ved Skenkelsø Sø i ca. 10.000 år, dvs. siden isen trak sig tilbage efter sidste istid. Oldtidsfund afslører, at der har boet mennesker ved Skenkelsø Sø helt tilbage til jægerstenalderen (Maglemosekultur 9.000-6.400 f.Kr.).

Gennem årene er gjort forskellige forsøg på at dræne og tørlægge søen med henblik på at inddrage de våde arealer til landbrugsjord. De første tiltag til tørlægning blev iværksat omkring 1840. Søen forsvandt dog kun delvist, og området henlå som rørskov, moser og enge frem til 1950'erne, hvor det endelige afvandingsprojekt blev gennemført af Hedeselskabet med 60 % statstilskud.

Indtil 2004 var Skenkelsø Sø et sumpområde bevokset med krat og tagrør og kun en meget begrænset åben vandflade.

Genskabelsen af den afvandede Skenkelsø Sø tog sin start i 2004 under Vandmiljøplan II programmet fra 1998. Programmet indebar, at 16.000 hektar lavbundsarealer på landsplan skulle udtages af dyrkning og omdannes til vådområder for at reducere kvælstofudledningen til vandmiljøet.

Projektet blev startet op af Frederiksborg Amt og færdiggjort efter kommunalreformen af Egedal og Frederikssund Kommuner med delvist tilskud fra staten. I 2010 stod projektet færdigt som en 42 hektar stor lavvandet sø med omgivende enge og rørsump.

Vådområdet er kort fortalt genskabt ved at hæve vandløbsbunden i Ålebæksrenden ved jernbanebroen mod nord, hvorved vandspejlet i området er hævet ca. 50 cm.

De mere eller mindre fugtige enge omkring den nye sø afgræsses af kreaturer som et led i naturplejen med henblik på at skabe bedre vilkår for flora og fauna tilknyttet sådanne levesteder.

For detaljer vedrørende søens dannelse og skiftende udseende op gennem historien samt genopretningen af vådområdet henvises til Egedal og Frederikssund kommuner (2010).

Der er flere formål med den nye sø:

1. At udnytte vådområdets evne til at fjerne kvælstof af hensyn til vandmiljøet i Roskilde Fjord.
2. At genoprette naturtyper og levesteder for en varieret flora og fauna i området, herunder en rig botanik og et rigt fugleliv tilknyttet sø, rørskov og eng.

3. At give ekstra landskabelig skønhed til området ved at lade søen indgå som et element til fremhævnin g af det værdifulde bakkede landskab mellem Skenkelsø landsby og St. Rørbæk.
4. At skabe muligheder for naturoplevelser i nærområdet for beboerne i bl.a. Ølstykke, St. Rørbæk og Snostrup.

Undersøgelsen, der ligger til grund for dette notat, adresserer primært 2) og 4), idet fugletællinger foretaget før og efter etableringen af den nye sø kan vise, i hvor høj grad det er lykkedes at skabe levesteder for et varieret fugleliv og andre naturværdier.

Da netop fuglelivet desuden er en væsentlig kilde til naturoplevelser for områdets besøgende, kan tællingerne være med til at vise, i hvor høj grad det er lykkedes at skabe nye oplevelsesmæssige muligheder i lokalområdet.

I forbindelse med fugleregistreringerne blev der i 2019 arrangeret to offentlige fugle- og naturture til Skenkelsø Sø, hvor deltagerne fik mulighed for at høre om vådområdeprojektet og opleve områdets rige fugleliv. I 2019 gik turen bl.a. til områdets nye fugletårn (Figur 1).

Figur 1: Fugletårnet ved Skenkelsø Sø i den sydligste del af optællingsområdet.

Figur 2: Optællingsområdet ved Skenkelsø Sø. Luftfoto fra 2018.

2. Metode

Undersøgelsen bygger på sammenligninger af tællinger foretaget i 2004 (før vådområdeprojektet), 2011, 2013, 2015 og 2017. Der blev i 2019 udført i alt seks besøg af 2-3 timers varighed jævnt fordelt i perioden april-juli.

Indsatsen i de fem ynglesæsoner efter vådområdets etablering har særligt været rettet mod de vanddækkede arealer i projektområdets sydlige ende samt arealerne umiddelbart syd for jernbanen i projektområdets nordende ved landsbyen Snostrup. Fokus har desuden primært været på karakterarter for vådområder, omend der for de meget almindelige arter som rørspurv, rørsanger m.fl. i højere grad er tale om et skøn end en egentlig optælling.

Alle fugle, der skønnedes at være lokale ynglefugle, blev registreret og deres adfærd noteret. Samtidigt registreredes ikke-ynglende fugle, der rastede eller fouragerede inden for undersøgelsesområdet. Efter den sidste optælling vurderedes antallet af ynglepar for de enkelte arter på baggrund af kriterierne beskrevet i Tabel 1.

Tabel 1: Kriterier for sikre, sandsynlige og mulige ynglefund ved Skenkelsø Sø. "Ventehanner" er enlige hanner af svømmeænder, der opholder sig på egnede ynglelokaliteter, hvor det er sandsynligt, at der er en rugende hun eller en hun med ællinger i nærheden.

	Sikker	Sandsynlig	Mulig
Gamle fugle bærer ekskrementssække	•		
Gamle fugle med føde	•		
Ruger/flyver til/fra rede	•		
Udflyjne unger/ungeførende	•		
Unge(r) i rede	•		
Parringsadfærd		•	
Redebyggende fugle		•	
Territoriehævdende		•	
Tydelig afledningsadfærd		•	
Ængstelige/urolige fugle		•	
Syngende på egnet lokalitet i yngletiden		•	
"Ventehan" (svømmeænder) på egnet lokalitet i yngletiden		•	
På egnet ynglebiotop i yngletiden			•

Antallet af ynglepar er efterfølgende opgjort som et interval, hvor de sikre og sandsynlige ynglepar lægges sammen som minimumsantallet, og summen af sikre, sandsynlige og mulige ynglepar udgør maksimumstallet, dvs.:

- Mindste antal ynglepar = sikre + sandsynlige.
- Største antal ynglepar = sikre + sandsynlige + mulige.

Observationerne er, i lighed med tidligere år, suppleret med tal fra DOF-basen (DOF-basen 2019). Observationer fra feltarbejdet og en samlet vurdering af årets ynglebestand for de enkelte arter er indtastet i DOF-basen for lokalitet nr. 237004 Skenkelsø Sø.

3. Resultater

Årets ynglebestand af vandfugle og karakterarter for vådområder er vist nedenfor, ligesom der er draget sammenligninger med tidligere år. En oversigt over udvalgte ikke-ynglende fugle er givet i Tabel 3. Årets ynglebestand og de enkelte dages observationer er desuden som nævnt indtastet i dofbasen.dk.

En samlet oversigt over alle observationer fra DOF-basen (2019) fra 1. januar til 1. oktober er vist i bilag 1.

Tabel 2: Antal ynglepar ved Skenkelsø Sø 2004 (Frederiksborg Amt), 2011 (Egedal og Frederikssund Kommuner) samt 2013, 2015, 2017 og 2019 (Egedal Kommune). Kun ynglende vandfugle og andre karakterarter for vådområder er medtaget i tabellen.

Art/år	2004	2011	2013	2015	2017	2019
Lille lappedykker	Min. 2	1	1	1	2	2
Toppet lappedykker	0	0	0-1	0	3	2
Gråstrubet lappedykker	2-3	9-11	18	15-18	9-12	7-8
Rørdrum	0	1	1-2	1	1	1-2
Knopsvane	2	3	3	2	4-5	5-6
Grågås	0-2	16-20	23-25	40-43	50-56	45-50
Knarand	0	0-2	0-2	0-3	1-2	4-6
Gråand	10-15	15-20	20-25	12-17	15-20	15-20
Atlingand	0-1	1-2	0-1	0-2	0-3	3-4
Skeand	0	0-2	0-2	0-3	0-4	4-7
Troldand	0	0	0	0	3	0
Taffeland	0	0	0	0	1	0
Rørhøg	0-1	2	1-2	1	1	1
Vandrikse	1-2	3	1	1-2	1-2	2
Grønbenet rørhøne	1-2	3	2	2	1-2	1-2
Blishøne	10-15	20-25	20-25	12-15	19-25	15-20
Strandskade	0-1	1	0-1	0-1	1	0-1
Vibe	1-2	7	5-6	8-10	5-7	4-6
Rødben	0	1	1-2	1	0	0
Lille præstekrave	0	0	0	0	1	1
Dobbeltbekkasin	0	0	0	0	1	0-1
Hættemåge	0	0	0	150-175	75-100	0
Fjordterne	0	0	0	1	1	1
Gøg	5	5	2	1	2	2
Nattergal	0	0	1	0	1	0
Bynkefugl	0	0	0	0	0-1	0-1
Sjagger	1-3	1	1	0-1	0	1
Græshoppesanger	0	1	0	0	0	0
Sivsanger	6-8	2	1	0	0	1
Kærsanger	6-8	> 3	5	7	2	2
Rørsanger	15-20	> 20	10	5	5	5
Skægmejse	0	0	0-1	0-1	0	1
Rørspurv	20-30	> 20	> 10	5	5	5

Figur 3: Atlingand – ynglefugl ved Skenkelsø Sø i 2019. Foto: Steen Højmark-Jensen.

Figur 4: Rørhøg på jagt over rørsumpen ved Skenkelsø Sø. Foto: Steen Højmark-Jensen.

Figur 5: Lille lappedykker ynglede ved Skenkelsø Sø i 2019. Foto: Steen Højmark-Jensen.

En lang række fuglearter besøgte Skenkelsø Sø i april-juli 2019 uden at yngle. Et udvalg af disse er vist i Tabel 3. Fra listen over ikke-ynglende arter skal fremhæves drosselrørsanger, der kun ses enkelte gange årligt herhjemme. Desuden sås i 2019 både sorthovedet måge og rovterne i vådområdet, og sølvhejre, fiskeørn og havørn er faste gæster ved Skenkelsø Sø.

Tabel 3: Udvalgte arter af ikke-ynglende fugle set ved Skenkelsø Sø april-juli 2019. Tallene er maksimumtal, dvs. det højeste antal fugle set i perioden. Datoen er den første (og ikke nødvendigvis den eneste) dag, hvor arten er set med det anførte antal.

Art	Antal	1. dato	Art	Antal	1. dato
Skarv	5	01-maj	Stor præstekrave	1	18-apr
Sølvhejre	3	11-apr	Temmincksryle	4	13-maj
Fiskehejre	12	03-apr	Brushane	5	08-jul
Bramgås	32	17-apr	Sortklire	1	05-jul
Spidsand	1	04-jun	Hvidklire	16	08-jul
Bjergand	1	05-apr	Svaleklire	3	21-jul
Hvinand	1	19-jun	Tinksmed	9	08-jul
Hvepsevåge	3	10-maj	Mudderklire	2	08-jul
Rød glente	1	17-apr	Sorthovedet måge	2	17-apr
Havørn	2	05-maj	Rovterne	2	21-jul
Spurvehøg	2	30-apr	Huldue	2	16-apr
Fiskeørn	1	21-jul	Engpiber	2	18-apr
Tårnfalk	1	30-jul	Gul vipstjert	2	11-maj
Aftenfalk	1	24-apr	Drosselrørsanger	1	30-apr
Vandrefalk	1	04-apr	Ravn	1	30-maj

Figur 6: Havørn på besøg ved Skenkelsø Sø mobbes af hættemåge. Foto: Steen Højmark-Jensen.

Figur 7: Den sjældne drosselrørsanger kunne ses og høres ved Skenkelsø Sø i 2019. Foto: Steen Højmark-Jensen.

Figur 8: Fiskeørnen er fast gæst ved Skenkelsø forår og efterår. Foto: Steen Højmark-Jensen.

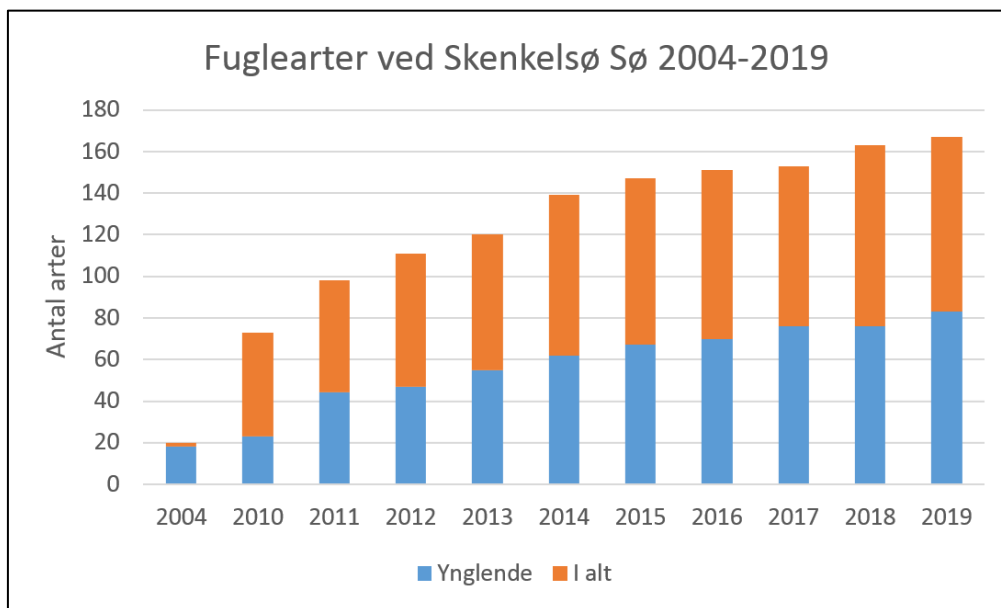

Figur 9: Sølvhejre er blevet en fast gæst ved Skenkelsø, i 2019 med op til tre fugle. Foto: Steen Højmark-Jensen.

4. Konklusion

I perioden 1. januar til 1. oktober 2019 blev der registreret i alt 130 forskellige fuglearter ved Skenkelsø Sø, hvoraf de 27 arter er ynglende vandfugle eller karakterarter for vådområder (Tabel 2).

Det samlede antal fuglearter observeret ved Skenkelsø Sø er steget markant gennem årene, fra ca. 20 arter i 2004 til 167 arter i 2019, hvoraf halvdelen (83 arter) har været muligt, sandsynligt eller sikkert ynglende i området (Figur 10).

Figur 10: Antallet af fuglearter (akkumuleret over årene) observeret ved Skenkelsø Sø 2004-2019. Tal fra amtslige- og kommunale tællinger samt DOF-basen (2019).

Allerede i 2004 rummede projektområdet ved Skenkelsø Sø en varieret fuglefauna typisk for fugtige, tilgroningsprægede naturtyper, om end der ikke i 2004 blev fundet egentlige sjældenheder. Dog kan fra 2004 specifikt nævnes atlingand, en art der stod opført på den i 2004 gældende danske Rødliste over truede danske ynglefugle, og som stadig findes i området.

En sammenligning mellem før-situationen i 2004 og ynglesæsonen 2011 viste, at det nye vådområde allerede dengang havde tiltrukket en række arter af vandfugle og andre arter med særlig tilknytning til vådområder.

I 2015 indfandt hættemågen sig som ynglefugl i det nye vådområde, idet helt op til 175 par blev set bygge rede, parre sig, ruge m.m. Også i 2017 ynglede hættemågen ved søen, men i 2019 forsvandt den af ukendte årsager som ynglefugl, som det er set mange andre steder herhjemme og i resten af Vesteuropa (DOF-basen 2019, Nyegaard et al. 2014). Hættemågenes tilstedeværelse har tidligere gjort det muligt for taffeland og trolldand at yngle i kolonien, og disse blev da heller ikke fundet ynglende i 2019, selvom mange fugle opholdt sig i området sæsonen igennem.

Lille præstekrave, dobbeltbekkasin og muligvis bynkefugl ynglede for første gang i det nye vådområde i 2017 og blev alle genfundet i 2019.

Rørdrum og rørhøg, der begge er omfattet af Fuglebeskyttelsesdirektivets Bilag 1, har indfundet sig i det nye vådområde. I 2019 hørtes regelmæssigt 1-2 paukende rørdrum i den sydlige ende af rørsumpen, og rørhøgen ynglede i rørsumpen centralt i vådområdet.

Gråstrubet lappedykker ynglede i 2019 med op til 7-8 par, og Skenkelsø Sø har i en årrække været en vigtig ynglelokalitet for arten, der allerede havde etableret sig med 9-11 ynglepar i 2011 (Tabel 2). Årets bestand er dog lidt lavere end de seneste år, og bestanden synes nu aftagende, hvilket er den normale tendens i forbindelse med anlæg og udvikling af nye vådområder. Desuden yngler både lille lappedykker og toppet lappedykker i vådområdet.

Knopsvane ynglede med op til 6 par i 2019. Blishøne yngler talrigt, og grønbenet rørhøne og vandrikse yngler årligt med enkelte par, således også i 2019.

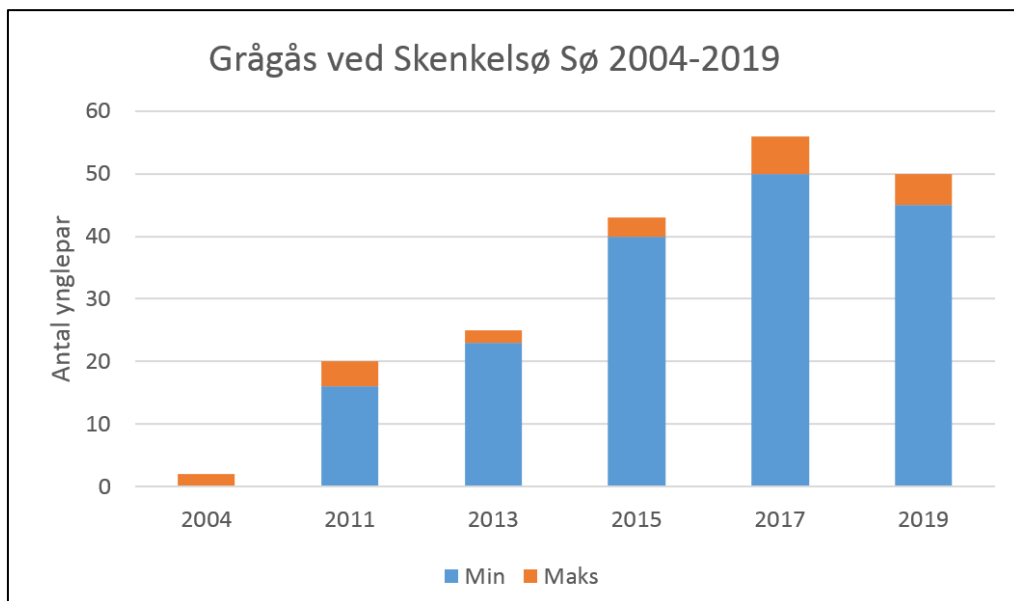
Desuden ynglede i 2019 fire arter af svømmeænder, herunder også atlingand, der som tidligere nævnt også blev registreret i 2004, dvs. før vådområdets realisering. Med op til 4 ventehanner i området, kan op til 4 par have ynglet i 2019.

Viben, der er i markant tilbagegang herhjemme, har fået nye levesteder på øerne og de kreaturafgræssede enge ved Skenkelsø Sø. Arten ynglede med 4-6 par i 2019, hvilket er en lille nedgang i bestanden i forhold til de senere år.

Antallet af ynglende grågæs var, med op til 50 observerede kuld i 2019, det næsthøjeste i den periode, hvor der er registreret ynglefugle (Figur 12).

Figur 11: Rød glente – en af de rovfugle, der ses stadig oftere ved Skenkelsø Sø. Foto: Steen Højmark-Jensen.

Figur 12: Bestandsudvikling for grågås ved Skenkelsø Sø 2004-2019.

Endeligt skal fra 2019 nævnes en række fåtallige og/eller bemærkelsesværdige arter, der blev observeret ved Skenkelsø Sø, herunder sølvhejre, havørn, fiskeørn, aftenfalk, vandrefalk, temmincksryle, brushane, sorthovedet måge, rovterne og drosselrørsanger.

Det vides ikke, hvordan fuglelivet ved Skenkelsø Sø vil udvikle sig i årene fremover, men fra andre nyetablerede vådområder i Nordsjælland ved man, at tendensen til, at nye arter indfinder sig og antallet af fugle stiger, er særligt markant de første år i de nye vådområders levetid. Dernæst ses ofte en tendens til, at antallet af arter og individer falder for til sidst at stabilisere sig på et noget lavere niveau. Gråstrubet lappedykker er eksempelvis ofte blandt de første nye ynglefugle, der indfinder sig, når der etableres nye vådområder, og oftest falder antallet af fugle med tiden, når en fiskefauna indfinder sig, som det også er set ved Skenkelsø Sø de senere år.

Nye arter indvandrer dog fortsat til Skenkelsø Sø, og området besøges stadig oftere af mere "krævende" arter som f.eks. havørn, fiskeørn, rød glente og andre rovfugle.

Hvordan fuglelivet konkret vil udvikle sig ved Skenkelsø Sø afhænger dog også af en række andre forhold, herunder vandkvaliteten af det vand, der gennemstrømmer det nye vådområde, plejen af randarealerne, eventuelt rørsæk, vegetationsrydninger m.m. samt de forstyrrelser, der måtte være i forbindelse med den rekreative brug af området.

Regelmæssige tællinger af ynglende og rastende fugle vil vise, hvordan områdets fugleliv ændrer sig med tiden.

Konklusionen er, at etableringen af Skenkelsø Sø har været og fortsat er en meget stor gevinst for såvel fuglelivet som de besøgende, der færdes i det nye vådområde.

5. Referencer

DOF-basen (2019): Dataudtræk og artsbeskrivelser fra dofbasen.dk per 1.10.2019.

Egedal & Frederikssund kommuner (2010): Skenkelsø Sø – baggrund og tilblivelse. – materialer fra indvielsen af Skenkelsø Sø den 13. august 2010.

Egedal Kommune (2011, 2013, 2015 & 2017): Ynglende fugle ved Skenkelsø Sø. Det nye vådområdes betydning for fuglelivet. - Notater til Egedal Kommune fra Orbicon A/S.

Nyegaard, T., J. D. Larsen, N. Brandtberg & M. F. Jørgensen (2015): Overvågning af de almindelige fuglearter i Danmark 1975-2014. Årsrapport for Punkttællingsprogrammet. Dansk Ornitologisk Forening.

Figur 13: Fugletårnet ved Skenkelsø Sø april 2019.

Figur 14: Verdens største terne, rovterner, kunne ses ved Skenkelsø Sø i foråret og sommeren 2019. Foto: Steen Højmark-Jensen.

Bilag 1: Maks-tal for alle arter set ved Skenkelsø Sø i 2019 per 1. oktober (DOF-basen 2019).

Nr.	Art	Maks-tal	Nr.	Art	Maks-tal	Nr.	Art	Maks-tal
1	Lille lappedykker	12	55	Brushane	5	109	Skægmejse	6
2	Toppet lappedykker	6	56	Dobbeltbekkasin	3	110	Sumpmejse	2
3	Gråstrubet lappedykker	15	57	Sortklire	1	111	Blåmejse	10
4	Sorthalset lappedykker	2	58	Hvidklire	16	112	Musvit	16
5	Skarv	67	59	Svaleklire	3	113	Træløber	1
6	Rørdrum	2	60	Tinksmed	9	114	Husskade	41
7	Sølvhejre	3	61	Mudderklire	3	115	Allike	800
8	Fiskehejre	15	62	Sorthovedet måge	2	116	Råge	130
9	Knopsvane	63	63	Hættemåge	700	117	Gråkrage	100
10	Sangsvane	14	64	Stormmåge	700	118	Ravn	3
11	Sædgås	8	65	Sildemåge	2	119	Stær	400
12	Blisgås	210	66	Sølvmåge	220	120	Gråspurv	13
13	Grågås	375	67	Svartbag	4	121	Skovspurv	20
14	Canadagås	13	68	Rovterne	5	122	Bogfinke	20
15	Bramgås	110	69	Splitterne	2	123	Kvækerfinke	8
16	Gravand	14	70	Fjordterne	13	124	Grønirisk	7
17	Pibeand	240	71	Klippedue (tamdue)	8	125	Stillits	28
18	Knarand	204	72	Huldue	4	126	Grønsisken	12
19	Krikand	90	73	Ringdue	300	127	Tornirisk	7
20	Gråand	342	74	Tyrkerdue	1	128	Dompap	1
21	Spidsand	4	75	Gøg	2	129	Gulspurv	2
22	Atlingand	5	76	Mursejler	110	130	Rørspurv	6
23	Skeand	54	77	Isfugl	1			
24	Taffeland	90	78	Stor flagspætte	4			
25	Troidand	240	79	Sanglærke	4			
26	Bjergand	1	80	Digesvale	180			
27	Hvinand	2	81	Landsvale	300			
28	Toppet skallesluger	2	82	Bysvale	75			
29	Stor skallesluger	11	83	Engpiber	2			
30	Hvæpsevåge	43	84	Gul vipstjert	2			
31	Rød glente	2	85	Hvid vipstjert	5			
32	Havørn	2	86	Gærdesmutte	4			
33	Rørhøg	4	87	Jernspurv	2			
34	Duehøg	1	88	Rødhals	2			
35	Spurvehøg	4	89	Rødstjert	1			
36	Musvåge	17	90	Bynkefugl	1			
37	Fjeldvåge	1	91	Stenpikker	2			
38	Fiskeørn	4	92	Solsort	13			
39	Tårnfalk	4	93	Sjagger	12			
40	Aftenfalk	1	94	Sangdrossel	1			
41	Dværgfalk	1	95	Vindrossel	45			
42	Lærkefalk	1	96	Sivsanger	1			
43	Vandrefalk	1	97	Kærsanger	1			
44	Fasan	3	98	Rørsanger	8			
45	Vandrikse	3	99	Drosselrørsanger	1			
46	Grønbenet rørhøne	3	100	Gulbug	1			
47	Blishøne	400	101	Gærdesanger	3			
48	Trane	11	102	Tornsanger	8			
49	Strandskade	4	103	Havesanger	3			
50	Lille præstekrave	3	104	Munk	5			
51	Stor præstekrave	1	105	Gransanger	9			
52	Strandhjejle	4	106	Løvsanger	2			
53	Vibe	180	107	Fuglekonge	3			
54	Temmincksryle	4	108	Grå fluesnapper	2			